

УДК 378.147:811.1'342

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/47-3-46>

Оксана ПАРФЬОНОВА,

orcid.org/0000-0001-8297-6581

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри іноземних мов

Харківського національного університету радіоелектроніки

(Харків, Україна) oksana.parfonova@nure.ua

Михайло СУКНОВ,

orcid.org/0000-0002-7567-9279

кандидат педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри іноземних мов

Харківського національного університету радіоелектроніки

(Харків, Україна) mykhailo.suknov@nure.ua

ТРУДНОЩІ ФОРМУВАННЯ ФОНЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Статтю присвячено висвітленню труднощів, з якими стикаються викладачі англійської мови у разі формування фонетичної компетенції у студентів технічних спеціальностей. Виокремлюються об'єктивні та суб'єктивні причини цього, такі як недостатня кількість годин на вивчення англійської мови на технічних спеціальностях, низький рівень володіння англійською у студентів, недостатня мотивація та самомотивація студентів, вплив фонетичної системи рідної мови. Доводиться важливість володіння фонетичною компетенцією, оскільки у разі порушення вимовних норм частково чи повністю порушується інформативність, тому що мову людини, що розмовляє, буде досить важко розпізнати в інформаційному потоці. Крім того, недостатній рівень володіння фонетичною системою англійської мови, фонетичних законів та вимовних навичок суттєво ускладнює сприйняття на слух англомовних спікерів. У статті наводяться шляхи вирішення зазначеної проблеми. До таких шляхів автори відносять підвищення викладачем рівня мотивації у студентів, окреслюючи можливість та перспективи молодих людей, які добре володіють англійською, здатність їх бути конкурентоспроможним на ринку праці. До шляхів подолання труднощів також належать урізноманітнення нових форм та методів навчання, які за вмалою використання можуть бути досить ефективними, комбіноване використання традиційних та новаторських видів робіт як під час аудиторних занять, так і у позааудиторні години. У статті звертається увага на важливість самостійної роботи для формування фонетичної компетенції у студентів технічних спеціальностей, для якої рекомендовано підбирати цікаві та корисні види завдань. Виконуючи такі завдання, студент усвідомить важливість правильної вимови. Акцентується увага на тому, що викладач повинен усвідомлювати свою роль у грамотному формуванні фонетичних навичок у студентів, що вивчають англійську мову.

***Ключові слова:** англійська мова, студенти технічних спеціальностей, фонетична компетенція, фонетичні навички, комунікативний підхід.*

Oksana PARF'ONOVA,

orcid.org/0000-0001-8297-6581

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Foreign Languages Department

Kharkiv National University of Radio Electronics

(Kharkiv, Ukraine) oksana.parfonova@nure.ua

Mykhailo SUKNOV,

orcid.org/0000-0002-7567-9279

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Head of Foreign Languages Department

Kharkiv National University of Radio Electronics

(Kharkiv, Ukraine) mykhailo.suknov@nure.ua

DIFFICULTIES IN FORMING PHONETIC COMPETENCE WHEN LEARNING ENGLISH AMONG STUDENTS OF TECHNICAL SPECIALTIES

The article is devoted to highlighting the difficulties faced by English teachers in the formation of phonetic competence of students of technical specialties. There are objective and subjective reasons for this, such as insufficient quantity of hours to study English in technical specialties, low level of English proficiency of students, lack of motivation and self-motivation of students, the impact of the phonetic system of the native language. The importance of phonetic competence is proved, because if pronunciation norms are violated, the information content is partially or completely violated, since the speaker's language is difficult to recognize in the information flow. In addition, the lack of knowledge of the phonetic system of the English language, phonetic laws and pronunciation skills significantly complicates the perception of English speakers. The article presents ways to solve these problems. Among such ways, the authors include the teacher's assistance in increasing the level of motivation of students, outlining the opportunities and prospects of young people who speak English well, their ability to be competitive in the labor market. Ways to overcome difficulties also include a variety of new forms and methods of teaching, which, if skillfully used, can be quite effective, the combined use of traditional and innovative types of work, both during classroom activities and outside the classroom hours. The article draws attention to the importance of independent work on the formation of phonetic competence among students of technical specialties, for which it is recommended to select interesting and useful types of tasks. By completing such tasks, the student realizes the importance of correct pronunciation. Attention is focused on the fact that the teacher must be aware of his role in the competent formation of phonetic skills among students studying English.

Key words: English language, students of technical specialties, phonetic competence, phonetic skills, communicative approach.

Постановка проблеми. У наш час англійська є основною мовою міжнародного спілкування. Вивчення англійської мови входить до обов'язкової програми практично у всіх закладах вищої освіти України. Це дає можливість випускнику будь-якої спеціальності бути конкурентоспроможним і затребуваним як на вітчизняному, так і на міжнародному ринку праці, оскільки більша частина інформації, особливо технічного характеру, надається англійською мовою. Достатній рівень володіння англійською мовою підвищує самооцінку, впевненість у власних силах, особистісне та професійне зростання, комунікативні навички молодих людей. Як зазначає М. Порожняк, визнання вітчизняних дипломів за кордоном та вітчизняна біржа праці вимагають високої компетентності у розвитку вторинної мовної особистості, здатної брати участь у міжнародній комунікації. Під час вивчення іноземної мови розширюється мовна картина світу та особистісний світогляд, що дає повне відчуття причетності до світової спільноти (Порожняк, 2014).

Вочевидь, що під адекватною комунікацією мається на увазі правильне володіння не лише лексико-граматичними складниками англійської мови, а й правильною вимовою. Погодимось з дослідниками, які стверджують, що «без правильно поставленої вимови прояв комунікативної функції мови є неможливим. Особливо важливим вважається початковий етап навчання, адже у цей період студентам притаманна імітація, що на підсвідомому рівні допомагає отримати необхідні навички артикуляції» (Знанецька, Цвєтаєва, 2018). Незважаючи на те, що, згідно з навчальними планами, на вивчення англійської мови на технічних

спеціальностях відводиться набагато менше часу, ніж на мовних, на наш погляд, формування фонетичної компетенції має займати серйозне місце серед інших компетенцій та потребує особливої уваги та майстерності.

Аналіз досліджень. Питання щодо формування фонетичних навичок у учнів вищої школи розглядалося великою кількістю вчених та методистів, таких як: Н. Вольська, Н. Любімова, В. Перлова, І. Харкавців, Л. Петриця, О. Чухно, О. Михайлова, О. Старостенко, О. Тимбай та інші. Всі вони акцентують увагу на використанні особливих підходів та методик для формування фонетичної компетенції у студентів. Проте дуже мало робіт присвячено особливостям розвитку вимовних навичок у студентів технічних спеціальностей.

Мета статті – визначити основні труднощі у разі формування фонетичної компетенції під час вивчення англійської мови у студентів технічних спеціальностей та способи їх подолання.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що мова є регламентованою звуковою системою комунікативної спрямованості. У разі порушення вимовних норм частково чи повністю порушується інформативність, оскільки мову людини, що розмовляє, буде досить важко розпізнати в інформаційному потоці. Крім того, недостатній рівень володіння фонетичною системою англійської мови, фонетичних законів та вимовних навичок суттєво ускладнює сприйняття на слух англійськомовних спікерів. Слідом за Н. Вольською під вимовними навичками розуміємо здатність вільно і швидко розрізняти і впізнавати на слух фонетичні явища іноземної мови в чужій мові та правильно

й автоматично вимовляти звуки іноземної мови окремо в потоці мовлення, правильно інтонувати (Вольська, 1985). Виходячи з вищесказаного, вважаємо одним з основних завдань навчання англійської мови студентів технічних спеціальностей саме розвиток фонетичної культури мови. До фонетичної культури мови відносимо вимовні якості, елементи звукової виразності мови і навіть елементи культури мовної комунікації.

Виконуючи зазначене завдання, ми неминуче стикаємося з певними труднощами. Одну з них ми згадали вище, а саме недостатню кількість годин, запланованих на вивчення англійської мови. Вища школа більшою мірою стурбована формуванням лексико-граматичної бази, і, зважаючи на малу кількість годин, що відводяться іноземній мові у вищих навчальних закладах, займатися постановою правильної вимови або риторичних навичок для багатьох кафедр іноземних мов було б недоцільною розкішшю. Традиційно вважається, що проблеми, пов'язані з постановою правильної вимови, мають бути вирішені на ранніх етапах навчання мови, а саме у школі. Однак, навіть якщо фонетичні навички були достатньо сформовані, вони вимагають систематичної практики. Частотні випадки, коли викладач стикається із проблемою із самого початку неправильної постановки звуків у студентів, тобто йдеться про корекцію вимови, що буває складніше, ніж виробити правильні фонетичні норми з нуля. Крім того, можна також відзначити найчастіше слабе володіння англійською мовою у абітурієнтів, а надалі студентів технічних спеціальностей, недостатню мотивацію та самомотивацію, ізольованість від англійського мовного оточення.

Говорячи про такий важливий складник успішного оволодіння англійською мовою, як мотивація, важливо розуміти розчарування студентів, які прийшли на перший курс і побачили ті самі граматичні конструкції та правила, що вивчалися і в школі. Студенти, як правило, цілком справедливо очікують занурення у вивчення тонкощів невивчених раніше граматичних структур та напрацювання професійно орієнтованої лексики. Повернення до відпрацювання вимовних навичок, за словами Т. Яблокової, часто сприймається ними як величезний крок назад (Яблокова, 2011). Важливо, щоб студенти зрозуміли, що однією з основних потреб тих, хто вивчає технічні спеціальності, є вміння демонструвати та обговорювати результати своїх досліджень. З урахуванням активного впровадження принципів академічної мобільності, закордонних стажувань, обмінів досвідом, міжнародних студентських науково-практичних заходів володіння фонетичними

нормами англійської є надзвичайно актуальним. У такому разі необхідно пояснити учням важливість оволодіння фонетичними навичками, від яких залежить успішність подальшої комунікації, вміння впевнено виступати перед публікою, відстоювати свою думку перед англомовними співрозмовниками.

Оскільки основною проблемою все-таки є недостатня кількість часу, що відводиться на вивчення англійської мови, то, на наш погляд, необхідно посилити інтенсивність викладеного матеріалу. Завдання викладачів, які працюють зі студентами технічних спеціальностей, – передбачити, які труднощі можуть виникнути у їхніх учнів і докласти максимум зусиль для того, щоб наблизити свої заняття до справжніх потреб тих, хто вивчає англійську мову для подальших професійних цілей. Необхідно заздалегідь відібрати фонетичні засоби з метою вимови і формування голосової культури. Слідом за О. Аристовою виділяємо шість фонетичних навичок, таких як: артикуляція коротких та довгих, альвеолярних, міжзубних звуків, а також особливості виголошення звуків у різних позиціях; мелодійний малюнок, що виконує граматичну функцію; темп як норма – 4–5 складів за секунду; паузи, які ділять мовленнєвий потік на смислові групи; словесний та фразовий наголос; ритм як відмінна риса англійської мови (Аристова, 2005). Вважаємо, що такий вибір вищенаведених фонетичних навичок зумовлений вимогами, що висуваються до вимови студентів технічних спеціальностей, їхнім рівнем володіння іноземною мовою та типовими фонетичними помилками, що допускаються студентами.

Однією з труднощів у опануванні правильної вимови є вплив фонетичної системи рідної мови. У одній зі своїх статей О. Чухно стверджує, що почуте іншомовне мовлення сприймається людиною крізь призму її внутрішнього мовлення. Всі фонемні, якими володіє людина, зберігаються на так званих фонемних гратах. Якщо звуки, що сприймаються, є на гратах фонем, їх відтворення буде правильним. Якщо вони відсутні, тоді звуки, що сприймаються, уподібнюються у внутрішньому мовленні звукам, близьким до звуків рідної мови. Останнє призводить до викривлення спочатку образу, що сприймається, а потім мовленнєво-моторного образу, тобто до вимовних помилок і, як наслідок, непорозуміння (Чухно, 2014). Викладач завжди повинен про це пам'ятати та розуміти, що саме викликає найбільші проблеми. Але насправді практика доводить, що значна кількість викладачів ігнорує цей фактор, пояснюючи браком часу та недостатньою кількістю необхідних навчальних матеріалів.

Слід зазначити, що сучасний комунікативний підхід до вивчення іноземних мов повною мірою сприяє розвитку фонетичних компетенцій у студентів. Комунікативний підхід спрямований на розвиток мовних навичок, тому фонетичний аспект є його невід'ємним складником. О. Цветаєва та О. Знанецька впевнені, що «для оволодіння правильною вимовою англійської мови необхідна достатня кількість автентичного матеріалу для спостереження, аналізу та наслідування і, природно, багато мовних вправ» (Цветаєва, Знанецька, 2018). У період, коли пандемія COVID-19 внесла свої корективи у навчальний процес, можемо розцінювати цей вплив неоднозначно. З одного боку, ми зіткнулися з багатьма обмеженнями, які стосуються зокрема відвідування аудиторних занять, вільного спілкування великими групами та, як наслідок, викресленням з навчальних занять деяких звичних видів вправ. Але з іншого боку, з'явилося багато нових форм та методів навчання, які за вмілого використання можуть бути досить ефективними, у тому числі для формування фонетичних навичок у студентів під час вивчення англійської мови.

Беручи до уваги обмеженість часу, що відводиться на відпрацювання фонетичних правил, можемо запропонувати декілька ефективних способів. З нашої точки зору, під час аудиторних занять можна застосовувати як традиційні форми (фонетичні вправи, прослуховування та повторення аудіоматеріалів), так і дещо нові, а саме за допомогою онлайн-ресурсів, які дозволяють прямі включення та комунікацію з носіями мови у будь-якому місці у світі. Інтернаціоналізація освіти дозволяє налагоджувати контакти з різними закладами освіти, формальними та неформальними, проводити спільні заходи, заняття, обмінюватися досвідом. Повертаючись до питання мотивації та самомотивації студентів, такі прийоми вважаємо цікавими, актуальними та корисними для підвищення впевненості у своїх знаннях та для переконання у необхідності дотримуватися нормативних стандартів

вимови. Завдяки елементам онлайн-навчання, які все більше проникають у традиційне навчання, питання розкладу та часу постає не настільки гостро. Спільно організовані з англійськими партнерами як навчально-наукові, так і виховні і профорієнтаційні заходи матимуть набагато кращий результат у формуванні фонетичної компетенції студентів, ніж лише виконання традиційних вправ.

Для досягнення визначеної мети також слід приділяти особливу увагу видам самостійної роботи, яка займає велику кількість навчальних годин. Самостійна робота з фонетики проводиться паралельно аудиторній роботі і передбачає максимальне тренування вправ і роботу з аудіоматеріалами. Доцільно на самостійну роботу виносити вивчення англійських скоромовок, віршів, пісень, діалогічних та монологічних промов. Вважаємо ефективним самозапис студентами своєї вимови та порівняння з оригіналом. Якщо студент добре мотивований цікавими та корисними формами під час аудиторної роботи, то він легко зрозуміє доцільність виконання вправ, що входять до самостійної роботи. Перевірку результатів самостійної роботи можна включити у модульні та підсумкові форми контролю.

Висновки. Таким чином, можна стверджувати, що проблема формування фонетичної компетенції під час вивчення англійської мови студентами технічних спеціальностей справді актуальна та потребує ретельного підходу до її вирішення. Труднощі, з якими стикається викладач англійської мови, досить суттєві та найчастіше виникають з об'єктивних причин. Розв'язання проблеми потребує розробки нових методів навчання англійської мови саме для студентів немовних спеціальностей з урахуванням сучасних викликів та можливостей, які пропонує як традиційне аудиторне, так і онлайн-навчання. Викладач повинен усвідомлювати свою роль у грамотному формуванні мовленнєвих, зокрема, фонетичних навичок у студентів, допомагаючи їм таким чином стати впевненими та конкурентоспроможними на сучасному ринку праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аристова Е. А. Формирование фонетических и фонационных навыков в иноязычной устной речевой деятельности у студентов неязыкового вуза (на основе английских песенных материалов) : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук : 13.00.08. Пермь, 2005. 23 с. URL: http://treconomic.ru/info/authors/e_rules/ (дата звернення: 3.01.2022).
2. Вольская Н. Б. Релевантные признаки интонационной интерференции (экспериментально-фонетическое исследование на материале акцентных ошибок русских студентов в английской речи) : дисс. ... канд. филол. наук. ЛГУ. Ленинград, 1985. 193 с.
3. Любимова Н. А. Фонетический аспект общения на неродном языке: монография. Санкт-Петербург : СПбГУ, 2006. 294 с.
4. Михайлова О. С. Развитие фонетической компетенции студентов I курса факультетов иностранных языков. *Навчай і навчайся* / за ред. О. С. Михайлової. Житомир, 2003. С. 50–55.

5. Перлова В. В. Методика формування у майбутніх учителів англійської мови професійно орієнтованих слуховимовних навичок : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. КНЛУ. Київ, 2007. 195 с.

6. Порожняк Н. Ф. Развитие фонетических навыков у студентов неязыковых вузов. *Молодой ученый*. 2014. № 9. С. 556–559.

7. Старостенко О. В. Формування іншомовної фонетичної компетенції студентів-філологів. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти*. 2010. №16. С. 224–233.

8. Тымбай А. А. К вопросу о роли фонетики в программе обучения иностранному языку в рамках высшего профессионального образования (из опыта работы в МГИМО МИД России). *Вестник Московского государственного областного университета. Серия «Педагогика»*. 2019. Вып. 2. С. 144–156.

9. Удяк Г. І. Формування фонетичної компетенції студентів при навчанні інтонаційного оформлення висловлювання мовними засобами англійської мови. *Молодь і ринок*. 2012. № 12. С. 70–75.

10. Харкавців І. Р., Петриця Л. І. Проблемні аспекти формування фонетичної компетенції майбутніх вчителів англійської мови. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія. Серія «Філологічна»*. 2013. № 37. С. 310–313.

11. Цветаева О., Знанецька О. Фонетичні складності англійської мови у студентів немовних спеціальностей. *Иноземні мови та мовознавство*. 2018. URL: https://revolution.allbest.ru/languages/01025841_0.html (дата звернення: 5.01.2022).

12. Чухно О. А. Реалізація принципу врахування рідної мови в процесі формування слуховимовних навичок студентів мовних і немовних спеціальностей. *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2014. № 42. С. 47–53.

13. Яблокова Т. Н. Эмоциональные высказывания в диалогической и монологической речи. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. 2011. № 2. С. 191–197.

REFERENCES

1. Aristova E. A. Formirovanie foneticheskikh i fonatsionnykh navykov v inoyazychnoi ustnoi rechevoi deyatel'nosti u studentov neyazykovogo vuza (na osnove angliiskikh pesennykh materialov) [Formation of phonetic and phonetic skills in foreign language oral speech among students of a non-linguistic university (based on English song materials)]. Abstract of Ph.D. dissertation, Perm, 2005. Retrieved from: http://reconomic.ru/info/authors/e_rules/ [in Russian].

2. Vol'skaya N. B. Relevantnyye priznaki intonatsionnoi interferentsii (eksperimental'no-foneticheskoe issledovanie na materiale aktsentnykh oshibok russkikh studentov v angliiskoi rechi) [Relevant signs of intonational interference (experimental-phonetic research based on the material of accent mistakes of Russian students in English speech)]. Ph.D. Thesis, Leningrad, 1985, 193 p. [in Russian].

3. Lyubimova N. A. Foneticheskii aspekt obshcheniya na nerodnom yazyke [The phonetic aspect of communication in a non-native language]. St. Petersburg, 2006. 294 p. [in Russian].

4. Mykhailova O. S. Rozvitok fonetichnoyi kompetentsiyi studentiv I kursu fakul'tetiv inozemnikh mov [Development of phonetic competence of first-year students of foreign language faculties]. *Navchai i navchaisya*, book 4, 2003, p. 50–55 [in Ukrainian].

5. Perlova V. V. Metodyka formuvannia u majbutnikh uchyteliv anhliskoi movy profesijno oriietovanykh slukhovymovnykh navychok [Methods of forming professionally oriented listening and speaking sub-skills in future English teachers]. Ph.D. Thesis, Kharkiv, 2007, 195 p. [in Ukrainian].

6. Porozhnyak N. F. Razvitie foneticheskikh navykov u studentov neyazykovykh vuzov [Development of phonetic skills among students of non-linguistic universities]. *Molodoi uchenyi*, 2014, No. 9, pp. 556–559 [in Russian].

7. Starostenko O. V. Formuvannya inshomovnoyi fonetichnoyi kompetentsiyi studentiv-filogiv [Formation of foreign language phonetic competence of students of philology]. *Vikladannya mov u vishchikh navchal'nikh zakladakh osviti*, 2010, No. 16, pp. 224–233 [in Ukrainian].

8. Tymbay A. A. K voprosu o roli fonetiki v programme obucheniya inostrannomu yazyku v ramkakh vysshego professional'nogo obrazovaniya (iz opyta raboty v MGIMO MID Rossii) [On the issue of teaching phonetics to the students of higher education (from MGIMO University Experience)]. *Byulleten' Moskovskogo regional'nogo gosudarstvennogo universiteta, Seriya Filologiya*, 2019, No. 2, pp. 144–156 [in Russian].

9. Udiak H. I. Formuvannya fonetychnoi kompetentsiyi studentiv pry navchanni intonatsiinoho oformlennia vyslovliuvannia movnymy zasobamy anhliskoi movy [Phonetics competence formation while utterance formulation teaching with the help of English language facilities]. *Molod i ryнок*, 2012, 12 (95), p. 70–75 [in Ukrainian].

10. Kharkavtsiv I. R., Petrytsi L. I. Problemni aspekty formuvannia fonetychnoi kompetentsiyi maibutnikh vchyteliv anhliskoi movy [Problematic aspects of future English language teachers' phonetics competence formation]. *Naukovi zapysky. Seriya "Filolohichna"*, 2013, 37, p. 310–313 [in Ukrainian].

11. Tsvetaeva O., Znanets'ka O. Fonetichni skladnosti angliiskoyi movy u studentiv nemovnikh spetsial'nostei [Phonetic difficulties in English of students of non-language specialties]. Dnipro, 2018, Retrieved from: https://revolution.allbest.ru/languages/01025841_0.html [in Ukrainian].

12. Chukhno O. A. Realizatsiya printsipu vrakhuvannya ridnoyi movy v protsesi formuvannya slukho-vimovnykh navychok studentiv movnykh i nemovnykh spetsial'nostei [Implementation of the principle of taking into account the native language in the process of forming auditory-speaking skills of students of language and non-language specialties]. *Pedagogika i psikhologiya*, 2014, Vol. 1, No. 42, pp. 47–53 [in Ukrainian].

13. Yablokova T. N. Emotsional'nye vyskazyvaniya v dialogicheskoi i monologicheskoi rechi [Emotional utterances in dialogical and monological speech]. *Filologicheskie nauki. Voprosy teorii i praktiki*, 2011, No. 2, part 9, pp. 191–197 [in Russian].